

IZ ZGODOVINE SLOVENSKE POETIKE. ROKOPISNI OSNUTEK PROZODIJE BLAŽA KUMERDEJA

Slovenski pedagog in razsvetljenec Blaž Kumerdej je leta 1791 napisal rokopisni fragment kot drugi del svojega poskusa krajsko-slovanske gramatike. Ta dokument, napisan v nemščini, je sestavljen iz predgovora, ki je prava razsvetljenska »obramba« slovansega/slovenskega jezika; glavni del je fragment razprave o »kranjsko-slovanski« prozodiji, o rimah in o figurah. Ta osnutek doslej še ni bil preveden in ne objavljen. Članek vsebuje pregled dosedanjih raziskav in kratek pregled dokumenta. V središču obravnave so namere razsvetljenca Kumerdeja, obravnavane v predgovoru, v katerem odnos do lastnega jezika argumentira z znanim primerom »plemenitega divjaka«, dokument pa lahko razložimo kot primer iz razsvetljenske tradicije »obrambe jezika«.

Ključne besede: poetika, prozodija, rokopis, plemeniti divjak, razsvetljenje, obramba jezika, Blaž Kumerdej

Slovenski pedagog in razsvetljenec Blaž Kumerdej (1738–1805) je v letu 1791 napisal rokopisni fragment na 29 listih kot drugi del svojega poskusa krajsko-slovanske slovnice. Ta dokument, napisan v nemščini, ki ga hrani NUK pod signaturo Ms 561 je sestavljen iz predgovora (Vorrede) in poglavij iz prozodije (Von der Krainerisch-Slavischen Prosodie oder Tonmessung), o rimah (Von den Krainerisch-Slavischen Reimen); o figurah, ki so običajne v krajsko-slovanskem jeziku (Von poetischen Figuren, die im Krainerisch-Slavischen üblich sind).

Kumerdej je v šestdesetih letih 17. stoletja študiral pravo na Dunaju in je bil nato zaposlen na tamkajšnji Orientalni akademiji. Leta 1773 ga je cesarica Marija Terezija zadolžila za organizacijo šolskega sistema na Kranjskem. Delal je kot ravnatelj normalke v Ljubljani in kasneje kot okrožni šolski komisar v Celju. Od leta 1792

do smrti je živel spet v Ljubljani. V sedemdesetih letih 18. stoletja je imel tesne odnose s krogom okrog almanaha *Pisanice*, zaradi skrbi za slovensko kulturo pa si je prizadeval za ponovno ustanovitev Academie operosorum, skupaj s številnimi ljudmi, ki so se ukvarjali z jezikom in književnostjo, kot so grof Edling, baron Zois, Felix Dev idr. Blaž Kumerdej je bil skupaj z Linhartom in Japljem še posebej vpet v krog Sigismunda Zoisa, ki se je takrat konstituiral. Kot Zoisov »Amanuensis« je od leta 1784 pripravljaj znanstveno slovnico in slovar in je z Japljem sodeloval pri prevajanju *Svetega pisma*. Pohlinovo jezikovno delo je kritiziral temeljito iz znanstvenega vidika (prim. Logar 2013).

Tu obravnavani dokument pesniškega priročnika je bil namenjen za vključitev v drugi del njegove Kranjsko-slovenske gramatike (ki je žal do danes ostala neobjavljena), vendar ga, kot kaže njegov programski predgovor, danes upravičeno razumemo, čeprav se je ohranil kot fragment, kot zgodnjo predstopnjo prihodnje slovenske poetike.

V slovenskem raziskovalnem prostoru je veliko nejasnosti glede termina poetika oziroma primerne oznake za Kumerdejevo besedilo. Za avtorja samega je bil to pravzaprav samo drugi del njegove slovnice, ki mu je pripisal izraz »prozodija« ali, kot nemško sinonimno ime, »Tonmessung« (merjenje tona), ki pa se danes kot nemškojezični izraz ne uporablja več. Drugi oznaki metrika ali celo poetika, ki sta se pojavljali od takrat, se običajno uporabljata precej nenatančno in kot sinonima, kar je seveda strogo gledano znanstveno nevzdržno, saj bi to zahtevalo veliko bolj zapleteno in samostojno delo. Tu bi predlagal, da se vrne k prvotnemu Kumerdejevemu izrazu »prozodija«.

V filoloških znanstvenih razpravah je bila Kumerdejeva prozodija le redko upoštevana. Tako v ustreznem članku *Slovenske biografije* (Logar 2013) ni podatkov o njem. Občasno je njen obstoj prijazno omenjen (npr. Novak 2008: 178; Gspan 1956: 370).

Jože Pogačnik meni, da je Kumerdejeva prozodija »prava slovenska poetika«, vendar kmalu zatem skoraj v isti sapi oceni, da je v bistvu »samo nadaljevanje Pohlina« (Pogačnik 1968: 141; 1995: 129). Kljub temu poroča tudi o vsebini dokumenta.

Podroben opis besedila kot primer slovenske poetike najdemo v nemški disertaciji o slovenski elegiji, ki Kumerdeja uvršča v Pohlinovo in pozneje Metelkovo, Čopovo in še kasnejšo poetično tradicijo (Scherber 1974: 15–18).

Anton Slodnjak se je najbolj obširno in kompetentno ukvarjal s Kumerdejevim rokopisom (Slodnjak 1955). Že leta 1955 je ugotovil, da je Franc Metelko okoli leta 1820 vključil Kumerdejeve ideje v svoja predavanja *Von der krainisch-slavischen Poesie*, ki jih je Matija Čop v istem času prepisal pod naslovom *Metrik der krainischen Sprache*. S tem je tako rekoč ustvaril most, po katerem je Kumerdej v tridesetih letih 19. stoletja lahko razvil svoj vpliv v krogu klasikov okoli Čopa in

Prešerna. Te zadeve se je leta 1991 lotil Tone Pretnar v jedrnatih analizah, ki jo lahko štejemo za doslej najbolj podroben pregled Kumerdejevega spisa (Pretnar: 1997).

Posebej pomembno pa je Slodnjakovo odkritje, da je Kumerdej v tesnem sodelovanju z Japljem in Linhartom že dozorel v spoznanju, da je prihodnost slovenske poezije mogoče uresničiti le s akcentuacijskim verzim sistemom:

Tako sta Japelj in Linhart uvajala akcentuacijski metrični sistem pod vplivom italijanske poezije in muzike ter uradne jožefinske cerkvene pesmi v melodijah avstrijskega komponista Josepha Haydna v naše slovstvo. S tem se je slovensko umetno pesništvo naglo bližalo novodobni poeziji drugih evropskih narodov. To je prvi spoznal Kumerdej. Leta 1791 je to spoznanje skušal obrazložiti v poglavju o slovenski prozodiji [...] (Slodnjak 1968: 73.)

Slodnjak je pri interpretaciji Kumerdejeve prozodije podal še drugo pomembno ugotovitev, in sicer na mestu v predgovoru, kjer naj bi se anticipirala prihodnja slovenska poezija v novi podobi in kjer je govor o izvornih genijih (»Originalgenies«), v rokah katerih naj bi bila zarja nove dobe. V tem primeru Slodnjak upravičeno opozarja na sodobno literaturo viharništva (Sturm und Drang), ki je dokaz, da sta bila Kumerdejev literarni okus in strokovna kompetenca vsekakor vrhunska za svoj čas. Hkrati pa označuje tudi točko, ko fiziokratsko-pedagoško razsvetljenstvo Pohlinovega sloga preide v predromantiko (oziroma »Empfindsamkeit« germanistične terminologije). Če pomislimo, da so štiri leta pozneje moški in ženske okoli bratov Schlegel v Jeni ustvarili zgodnjo romantiko, je Kumerdejeva modernost takoj očitna. K temam predgovora se bom še vrnil nekoliko kasneje.

Zelo na kratko bi na tem mestu rad predstavil strukturo Kumerdejeve prozodije, čeprav njena izčrpna vsebinska analiza na tem mestu ni predvidena.

Rokopis obsega skupaj 29 listov brez paginacije in vsebuje dva dela:

- Predgovor (»Vorrede«) (listi 1–4).
- Odlomek z naslovom »Eingang« (vstop) in drugi del njegovega poskusa kranjsko-slovanske slovnice, tj. glavni del obravnavanega dokumenta z naslovom »Von der Krainerisch-Slavischen Prosodie oder Tonmessung« (listi 5–29).

To poglavje je pravzaprav prvi del njegove načrtovane Metrike (ali Poetike) in ne vemo, katere dele je Kumerdej načrtoval, saj se rokopis na koncu 29. lista prekine. Nadaljnje strukturiranje v tem prvem razdelku je zelo poglobljeno in se seveda navezuje na logično prežemanje snovi razsvetljenca Kumerdeja. Pri tem razlikuje tri »Absätze« (odstavke): 1) kranjsko-slovanski verz, 2) kranjsko-slovanske rime in 3) pesniške figure. Prvi od teh odstavkov je daleč najdaljši (listi 7–21) in je ponovno razdeljen na tri »Abtheilungen«

(dele): 1) količina zlogov, 2) »Von den Füßen oder den Pedibus bei den Versen« (o stopicah v verzih) in 3) »Krainersch-slavische Versarten« (vrste verzov). Tudi tu je prvi teh delov razdeljen na štiri razdelke (A–D). Asimetrično delitev vsebine traktata, ki je močno diferencirana le v prvih delih, je morda najbolje razložiti z razdrobljenostjo dokumenta. To razlago podpira tudi dejstvo, da je za celotnim prvim glavnim razdelkom izpisana nadaljnja neprekinjena struktura odstavkov, ki se v prvih dveh »odstavkih« razteza od §1 do §34 in katere nadaljevanje v tretjem odstavku ostaja odprto, saj je prikazana le oznaka paragrafa brez oštevilčenja. Nekateri posamezni predmeti na najnižjih hierarhičnih ravneh so prav tako dodatno razdeljeni z različnimi števili podpoglavij. Pri obravnavi posameznih vrst verzov se glavni del rokopisa prekine.

Odstavek o rimah je strogo normativen, vendar podrobnejši od Pohlinove obravnave, medtem ko Kumerdej v odstavku o pesniških figurah le na kratko omenja protezo, epentezo, sinkopo itd., ter tako ponuja še manj kot Pohlin v svojem seznamu.

Če vse to povzamemo, lahko rečemo, da je Kumerdej s svojim traktatom nameraval k svoji kranjsko-slovanski slovnici dodati II. del, ki naj bi obravnaval »prozodijo ali merjenje tonov«, verjetno pa tudi druge elemente metrike in poetike.

V Kumerdejevem času se prozodija ni mogla povsem ločiti od prepričanja, da slovenska poezija temelji na kvantifikacijskem načelu verza. Na tem še vedno temelji tudi Kumerdejevo učenje. Vendar pa koncept pozicijske dolžine že vsebuje nasprotujoče si stavke:

Die Position also sollte billig nach der Griechischen und Lateinischen Prosodie ihre Wirkungen haben, und nur solche Verse sollen nach der slavischen Poesie recht gemacht sein, die mit der Griechischen und Lateinischen übereinstimmen.¹ (List 16, § 24)

in malo pozneje:

Allein der Umgang mit den übrigen Europäischen Nationen, bei denen ein Vokal, wenn darauf noch so viel Konsonanten folgen kurz ist; folglich die Position im obigen Verstand außer Wirkung ist, hat auch im Krainerischen und Windischen die Regeln der Lateinischen Position ganz verdrängt.² (List 17, § 24)

in v istem paragrafu:

Im Krainerischen giebt keine Position im erst gesagten Verstande; sondern wenn

¹ Položaj naj bi torej upravičeno učinkoval v skladu z grško in latinsko prozodijo, v slovanski poeziji pa naj bi bili pravilno oblikovani le taki verzi, ki se ujemajo z grško in latinsko.

² Če upoštevamo le običaj drugih evropskih narodov, kjer je samoglasnik kratek, ne glede na to, koliko soglasnikov mu sledi; iz česar sledi, da je zgoraj omenjeni položaj brez učinka in je ta popolnoma izpodrinil pravila latinskega položaja tudi v kranjskem in vinskem jeziku.

noch so viel Konsonanten auf einen Vokal folgen; so ist dieser doch nicht deswegen lang, sondern so beschaffen, wie es seine Natur erfordert. Wegen der Position allso ist im Krainerischen keine Silbe kurz oder lang, sondern hier wird nur auf die Natur der Vokale, Silben, und auf die Lage des accentus regii gesehen; [...]³ (List 17, § 25)

Razlago za to lahko najdemo le v nekaterih navedbah iz korespondence med Zoisom in Vodnikom, kjer je zapisano, da se je Kumerdej nenehno ukvarjal s predelavo svojih spisov. Tudi sedanji Kumerdejev spis zdaj nakazuje, da gre za dva kronološko različna prepisa. Zdi se, da je bil odločilen dejavnik za končni razmislek o naglasnem načelu verza Zoisa, ki je to jasno izrazil v pismu Vodniku 4. avgusta 1795:

Da wir von dem Musik-Systeme der Griechen und Lateiner keine Kenntnisse haben, wäre es sehr überflüssig, die Dichtkunst der lebenden europäischen Sprachen auf die Folter der Prosodie zu legen. Nach dem Akzentual-Systeme vereinigt sich auch unser heutiges Musik-System vollständig.⁴ (Zois 1859: 53)

Vendar so bile stare kvantifikacijske miselne navade in moč anticizirajoče terminologije tako močne, da jih je še vedno prevzemal in prenašal tudi Kumerdejev posnemovalec Metelko.

Ker v okviru tega prispevka nisem nameraval predstaviti podrobnega opisa tega dokumenta, ki bi moral zaradi opisane fragmentarnosti ostati tudi pretežno spekulativen, se bom v nadaljevanju omejil na podrobnejši opis Kumerdejevega predgovora na prvih štirih listih.

Kumerdej začne svoj predgovor s primerom divjaka, ki je bil tako priljubljen v poznem razsvetljenstvu. V našem primeru, kar je nenavadno, govori o hotentotu, pripadniku južnoafriške narodnosti:

Jede Nazion, wenn sie eine noch so rauhe Sprache redet, will doch angenehm und einnehmend geredet haben. Ein Philosoph gönnt diesen so vergnügenden Gedanken auch einem Hottentoten: ob es aber wirklich an dem sei, daß er eine gefällige, einnehmende Sprache rede, ist eine andere Frage: er für sich wird vielleicht die Cadenzen seiner uns noch so abgeschmackt erscheinenden Töne für seine Ohren angenehm finden, als etwa der Griech bei Absingung einer Pindarischen Ode immer empfunden haben mag. Recht so! lieber Hottentot!⁵ (List 1)

³ V kranjščini ni položaja v prej omenjenem smislu; kajti tudi če bi samoglasniku sledilo veliko soglasnikov, ta zato ne bi bil dolg, ampak je takšen, kot ga zahteva njegova narava. V kranjščini torej noben zlog ni kratek ali dolg zaradi svojega položaja, ampak je tu to odvisno le od narave samoglasnikov ali zlogov in od položaja accentus regii.

⁴ Ker ne poznamo glasbenega sistema Grkov in Rimljanov, bi bilo zelo neprimerno mučiti poezijo živih evropskih jezikov s prozodijo. Naš današnji glasbeni sistem je popolnoma poenoten s sistemom naglasov.

⁵ Vsak narod, četudi govori grob jezik, želi govoriti prijetno in privlačno. Filozof bo celo Hotentotu priznal tako prijetno misel: toda ali res govori eleganten in privlačen jezik, je drugo vprašanje. Kadence njegovih tonov se mu bodo zdele prijetne, čeprav se nam zdijo neprijetne, tako kot so se Grku zdele prijetne, ko je pel Pindarjevo odo. Prav imaš! Dragi Hotentot!

Zato mu, divjaku, ni treba čutiti nobenega užitka niti ob poslušanju Pindarja, Sappho ali Molièra, Milтона, Drydena ali Tassa.

Deßwegen aber wirst du nicht entgegen sein, wenn andere Nationen deine Sprache insoweit untersuchen, ob sie auch fähig wäre, andere Ohren als von Hottentotten, wenn nicht einzunehmen, so doch wenigst nicht zu beleidigen.⁶ (List 1)

Potem, ko predstavi ta skrajni primer, ki navsezadnje ni tako skrajn, saj je bil razsvetljenski divjak »plemeniti divjak« (Rousseau, Bougainville, Diderot), se vpraša, ali niso možne »poezija« in »spevoigre« (Singstücke) tudi v slovanskem jeziku. Na žalost, pravi, se je doslej pojavilo le nekaj ponesrečenih posnemanj Italijanov, Nemcev in Francozov, tako da bi lahko mislili, da prijetna poezija v slovanskem jeziku ni mogoča. Po njegovem mnenju to velja le za češko narečje, če sploh, ki ima cele besede brez samoglasnikov, torej brez zlogov, in tudi brez verznihih stopenj. Kranjsko narečje pa ima zaradi velikega bogastva samoglasnikov še posebej ugodne pogoje za dobro poezijo, kar sta s svojimi deli dokazala A. T. Linhart in J. Japelj. Oba sta že dokazala, da je dobra poezija v slovanskem jeziku in njegovih narečjih mogoča, še več, »dass eine gute Poesie, besonders im Krainerischen möglicher sei, als immer im Deutschen, Französischen, oder Italienischen: aber nur: kömmts Zeit, kömmts Weile«. Pri tem Kumerdej sledi verigi dokazov, ki je bila v njegovem času običajna in po kateri je jezik toliko bolj primeren za poezijo, če je primeren tudi za petje. Primernost za petje pa je odvisna od velikega števila samoglasnikov v jeziku. Bogastvo samoglasnikov v kranjsko-slovenskem jeziku je zato še posebej primerno za petje in s tem tudi za poezijo. Zato je »also der Poesie empfänglicher, als immer eine der lebendigen Sprachen in Europa«. Res je, da je v kranjščini nekaj neprivilačnih zvokov, kot so š, ž, č itd., vendar jih imajo tudi drugi jeziki in tudi na te se lahko uho s pogostim poslušanjem privadi. Svoj predgovor zaključí nekoliko vizionarsko, kot sledi:

Würden Originalgenien in unserem Lande aufstehen und Original-Gedanken mit Worten, die nach dieser Tonmessung zugerichtet sind, auszudrücken sich bemühen; so bin ich Bürge dafür, ein krainerischer Poet werde nicht weniger Beifall finden, als ein Franzos, Italiener, einen deutschen nenne ich hier nicht einmal.⁷ (Blatt 4)

Uvedba izraza »izvirni genij« v znanstveni diskurz že kaže na terminologijo obdobja Sturm und Drang in na očitno seznanjenost razsvetljenca Kumerdeja z aktualnimi strujami njegovega časa. Slodnjak (1968: 73) je namignil na veliki premik paradigme, ki sta ga Linhart in Japelj, na eni strani z uvedbo načela poudarjenega verza, na drugi pa z zamenjavo tradicionalnega koncepta mimesis z zahtevo po izviranosti poetike, proti koncu 18. stoletja uveljavila tudi v slovenskih intelektualnih krogih.

⁶ Zato ne boš nasprotoval, če bodo drugi narodi preverjali tvoj jezik, da bi ugotovili, ali je sposoben, če že ne pritegniti, pa vsaj ne prizadeti ušes, ki niso hotentotska.

⁷ Če bi izvirni geniji v naši deželi nastopili in se potrudili izraziti izvirne misli, ki bi sledile temu merjenju tonov, potem jamčim, da kranjski pesnik ne bo naletel na nič manjše odobravanje kot Francoz ali Italijan, Nemca tu niti ne omenjam.

Z Metelkovo priredbo Kumerdejeve prozodije za njegova predavanja in z metriko Matije Čopa, ki je verjetno prepis Metelkovih predavanj, so se Kumerdejeve ideje prenesle daleč v 19. stoletje in s tem v Prešernov krog in njegovo literarno okolje (Slodnjak 1955; 1975: 83–84). Predgovor se konča z natančno navedbo kraja in časa zapisa: »Cilli, den 7. Julij 791«.

Ne glede na možno vsebino te nedokončane poetike, ki je bila v rokopisnem fragmentu omejena na nekaj pripomb o prozodiji in metriki (verjetno zato, ker je šlo le za del osnutka), je bil pomen uvodnega dela rokopisa komaj prepoznan. Gre za obrambo (tukaj slovenskega) jezika, ki je pravi žanr med jezikoslovnimi spisi razsvetljenstva.

Pred obravnavo uvodnega dela si je treba podrobneje ogledati Kumerdejevo zamisel o Krainerisch-Slavische Sprache (kranjsko-slovanskem jeziku). Tako zanj kot za Zoisov krog in kasneje za njegovega naslednika Jerneja Kopitarja ta izraz temelji na ideji, da obstaja slovanski jezik s številnimi različnimi narečji, od katerih se opisano govori na Kranjskem. Ko je Kopitar naslovil svojo slovnico, objavljeno leta 1808, *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*, torej s terminom »slovanski jezik«, je razširil področje uporabe svoje slovnice na Koroško in Štajersko, čeprav se njegov »slovanski jezik«, tako kot Kumerdejeva »kranjska slovanščina«, nanaša na takratno slovenščino.

Kopitar je bil tudi prvi kritik Kumerdejevih slovničnih raziskav in je v uvodu k svoji slovnici (Kopitar 1808: XLVI) zapisal, da je Kumerdejeva slovnica »gewissermaßen vollendet« (do neke mere dokončana), da pa ni takšna, kot si jo je zamislil, in da ji manjka »die letzte Hand des Autors«. Gre za primerjalno slovansko slovnico, vendar je bilo za takšen podvig še prezgodaj. Vrhunec Kopitarjeve kritike pa je izjava, ki daje slutiti, kako vroče razprave so se morale odvijati v Zoisovem krogu:

Kumerdey läßt sich manchmal von Systemliebe irre leiten: Grammatik aber ist ein analytischer historischer Bericht über eine Sprache; Facta entscheiden hier, nicht Räsonnements. [...] Popovitsch, Kumerdey und Japel wollten etwas vollständiges liefern, -- bis sie starben.⁸ (Kopitar 1808: XLVI–XLVIII)

Pojem »obrambe jezika« kot podpodročja negovanja jezika poznamo iz spisov starejše češke književnosti, zlasti iz obdobja obujanja (obrození), v katerem je bil cilj dvigniti status ljudskega jezika in posledično možnost ustvarjanja lastne literature ali poezije v njem (Schamschula 1990). Cilj je bil zamenjati latinščino in nemščino kot privilegirana in prevladujoča jezika, da bi ju dolgoročno nadomestili z domačim jezikom. To se izvaja argumentirano s poudarjanjem zmožnosti podrejenega jezika (in literature), ki so enako dobre ali celo boljše od zmožnosti dominantnih

⁸ Kumerdeja včasih zavede ljubezen do sistema: Gramatika pa je analitično zgodovinsko poročilo o jeziku; pri tem so odločilna dejstva in ne umovanja. [...] Popovič, Kumerdej in Japelj so želeli ustvariti nekaj celovitega, - dokler niso umrli.

jezikov, ki naj bi jih nadomestili. Tako pri Kumerdeju najdemo več omemb, da je kranjsko-slovanski jezik enako sposoben ali bolj sposoben kot francoski, italijanski in nemški jezik. Ker je Pohlin, zlasti ker je od leta 1753 dalje pogosto za dalj časa živel na Dunaju, živahno komuniciral s češkimi jezikoslovci, je tudi to verjetno vplivalo na njegove apologetske izjave v predgovoru k slovnici (Pohlin 1768: 3–16; Scherber 2013).

V tej luči je treba videti tudi vzgibe, ki so zaznamovali krog pesnikov okoli Feliksa Deva v *Pisanicah*: s pesmimi v tem almanahu muz, oblikovanem po evropskih vzorih (Göttingen, Dunaj, Leipzig itd.), so želeli doseči evropsko raven kakovosti. Drugi zvezek (1780) je vseboval tudi izvorno glasbeno komedijo, opereto *Belin* po vzoru Metastasia (Cenda 1968; Legiša 1977; Koruza 1977). V elegiji kranjske muze žalujejo, ker njihove italijanske sestre zadržujejo Apolona/Belina v Italiji in mu ne dovolijo, da bi se preselil na Kranjsko. Nova kranjska muza »Modrica« zastopa in hvali moderno ljubljansko normalko, poleg tega vsebujejo *Pisanice* še prevode Denisa, Hankeja in drugih nemških pesnikov tega časa, odziv na Bürgerjevo *Leonoro* in še veliko več. Začela se je celo izmenjava prek jezikovnih meja (Koruza 1977: 4). Skoraj bi lahko domnevali, da je Dev s svojimi almanahi želel podati praktičen dokaz, da je v javnost prišla pesniška moč mlade slovenske poezije tudi izven ožje meje kranjskega kulturnega in jezikovnega območja.

Tej tradiciji seveda sledi tudi Kumerdejev predgovor k njegovi prozodiji. Na petih mestih komentira primerjavo z velikimi evropskimi jeziki: a) trenutno so obstajale le »nesrečne posnemovalnice« nemške, francoske in italijanske književnosti, tako da se ni dalo ničesar primerjati; b) Linhart in Japelj sta dokazala, da je dobra poezija možna (»möglichlicher sei, als immer im Deutschen, Französischen und Italienischen«); c) ker je kranjski jezik posebej primeren za petje, kar je spet posledica bogastva samoglasnikov, je bolj dovteten za poezijo kot drugi evropski živi jeziki (»allso der Poesie empfänglicher, als immer eine der lebendigen Sprachen in Europa«); č) tudi nekateri kranjski zvoki, ki so ušesom neznosni (»unerträglich«), tj. zvoki š, č in ž, ki so značilni za slovanske jezike, niso ovira, ker so jih ljudje navajeni; d) če bi obstajali izvorni geniji z izvirnimi mislimi, bi Kumerdej jamčil za to, da kranjski pesnik ne bi naletel na manjši aplavz kot Francoz, Italijan, da Nemca sploh ne bi omenjal.

Žal ne vemo, ali bi oziroma kako bi Blaž Kumerdej svojo prozodijo razvil v celovito poetiko slovenskega jezika. Zdi se, da je leta 1791 prekinil delo na njej, zato bi bilo špekuliranje o tem prazno. Prav tako ne vemo natančno, kaj je po izidu predgovora k prozodiji leta 1791 in do svoje smrti leta 1805 še delal na svojih slovničnih delih. Vemo le, da slovnica in slovar nista bila natisnjena. To je morda premalo, zato bi veljalo razmisliti, ali bi bilo treba opozoriti znanstveni svet na njegovo delo v takšni ali drugačni obliki.

Literatura

- Cenda, Marija, 1968: Slovenski razsvetljenci in Metastasio. *Jezik in slovstvo* 13/8. 237–240.
- Gspan, Alfonz, 1956: Razsvetljenstvo. Legiša, Lino, Gspan, Alfonz (ur.): *Zgodovina slovenskega slovstva. I. Do začetkov romantike*. Ljubljana: Slovenska matica, 329–440.
- Kopitar, Jernej, 1808: *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*. Laibach: Korn.
- Koruza, Jože, (ur.) 1977: Spremna beseda. *Pisanice od lepeh umetnost. Faksimile po tiskanem primerku in rokopisu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Legiša, Lino, 1977: *Pisanice 1779–1782. Die Gedichtsammlungen Pisanice 1779–1782*. Ljubljana: SAZU (Classis II. Dela 34).
- Logar, Janez, 2013: Kumerdej, Blaž (1738–1805). *Slovenska biografija*. Ljubljana: ZRC SAZU. <<http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi309876/#slovenski-biografski-leksikon>>. (Dostop: 26. 7. 2021).
- Novak, Boris A., 2008: Ocvirkova teorija verza ali kje so časi, ko se je literarna veda prevažala s črnim mercedesom? Dolinar, Darko; Juvan, Marko (ur.): *Primerjalna književnost v 20. stoletju in Anton Ocvirk*. Ljubljana: založba ZRC. ZRC SAZU (Studia litteraria). 173–181.
- Petrè, Fran, 1967: Prva slovenska poetika. *Slavistična revija* 15/1–2. 109–128.
- Pogačnik, Jože, 1969: *Zgodovina slovenskega slovstva. II. Klasicizem in Predromantika*. Maribor: Obzorja.
- Pogačnik, Jože, 1995: *Slovensko slovstvo v obdobju razsvetljenstva*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Pohlin, Marko, 1768: *Kraynska Grammatika das ist: Die crainerische Grammatik, oder die Kunst die crainerische Sprach regelrichtig zu reden, und zu schreiben (...)*. Laybach: Eger, Bernbacher.
- Pretnar, Tone, 1997: *Iz zgodovine slovenskega verznege oblikovanja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Schamschula, Walter, 1990: *Geschichte der tschechischen Literatur. Band I. Von den Anfängen bis zur Aufklärungszeit*. Köln, Wien: Böhlau.
- Scherber, Peter, 1974: *Die slovenische Elegie. Studien zur Geschichte der Gattung. 1779–1879*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag (Frankfurter Abhandlungen zur Slavistik 18).
- Scherber, Peter, 2013: Marko Pohlin und die neuzeitliche Tradition der »Sprachverteidigungen«. Orel, Irena (ur.): *Novi pogledi na filološko delo o. Marka Pohlina in njegov čas*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko. 48–56.
- Slodnjak, Anton, 1968: *Slovensko slovstvo. Ob tisočletnici Brižinskih spomenikov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Slodnjak, Anton, 1975: *Obrazi in dela slovenskega slovstva. Od začetka do osvoboditve*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Zois, Žiga, 1859: Briefe des Freih. Sigm. Zois an Vodnik. Costa, E. H. (ur.): *Vodnikov spomenik. Vodnik-Album*. Ljubljana 45–62.